

1.3. Теоретико-прикладні засади страхування фінансових ризиків в умовах нестаціонарної економіки

Реформування економіки України вимагає створення механізму забезпечення стабільного розвитку господарюючих суб'єктів та здійснення безпечної економічної діяльності. Життєдіяльність економічних суб'єктів різних сфер забезпечується сукупністю фінансових відносин, що виникають у процесі формування та використання фінансових активів. При цьому фінансові відносини розкривають обмінні, розподільчі та перерозподільні механізми в суспільстві та знаходять вираження у русі грошових коштів. До того ж фінанси, охоплюючи всі складові різних рівнів економіки, стосуються кожного суб'єкта господарювання та поєднують їх у фінансову систему. Проте, слід пам'ятати, що будь-які фінансові угоди супроводжують непередбачені надзвичайні події, тому їм властива значна ризикованість.

В умовах нестаціонарної економіки суттєво зростає активність формування фінансових відносин, а непередбачувані події все частіше негативно позначаються на їх ефективності. Таким чином, необхідність розкриття теоретико-прикладних засад страхування фінансових ризиків і вдосконалення механізму убезпечення сукупності фінансових відносин є актуальною та своєчасною в сучасних умовах і потребує фундаментального дослідження.

Важливим засобом убезпечення від непередбачуваних подій в умовах нестаціонарної економіки є страхування, яке створює безпечні умови здійснення фінансових операцій, що робить їх більш привабливими та доступними для реалізації. З практики фінансового ризик-менеджменту, саме страховий захист є найбільш вагомим і популярним методом захисту фінансових ризиків, оскільки страхування розподіляє значні фінансові збитки між суб'єктами, які уклали страхові договори. Тому важливість страхування як основної складової фінансово-економічного механізму формування та розвитку системи убезпечення фінансових відносин суттєво зростає та стає необхідною умовою реалізації фінансових операцій на різних рівнях фінансової системи.

Отже, в умовах нестаціонарної економіки України все більшої актуальності набувають проблеми, які пов'язані з убезпеченням фінансових відносин між різними господарюючими суб'єктами. Базовим елементом убезпечення процесу формування та функціонування фінансових відносин є механізм організації страхового захисту. Страхування фінансових ризиків трансформується у важливу умову реалізації операцій як на фінансовому ринку, так і в інших сферах фінансової системи. У світовій практиці види страхування фінансових ризиків дуже популярні та поширені. Проте в Україні у цього виду страхування неоднозначна репутація як серед страховиків, так і серед страхувальників, оскільки існує певна суперечність у класифікації страхових послуг по страхуванню фінансових ризиків і вони не завжди використовується для реального управління фінансовими ризиками. Тому необхідно зробити чіткий поділ сукупності послуг зі страхування фінансових ризиків, який б вирішував наявну проблему класифікації. На основі аналізу динаміки основних показників, які характеризують стан страхування фінансових ризиків в Україні, необхідно виявити актуальні проблеми у сфері страхового захисту фінансових ризиків та визначити напрями їх вирішення.

Понятійний апарат фінансової науки охоплює загальноекономічні та фінансові категорії, які в абстрактно-теоретичній формі характеризують різні сторони реальної фінансової дійсності. Через використання фінансових категорій як інструмента наукового пізнання досягається глибше розкриття сутності фінансів, їхньої специфіки й особливостей функціонування [14].

Теоретико-прикладні засади фінансового страхування – це система основних принципів, функцій та сукупності понять і категорій, які необхідні для поглибленого пізнання процесу убезпечення фінансових ризиків, а також реалізація їх у практиці страхування.

При формуванні понятійно-категоріального апарату в процесі розгляду теоретико-прикладних засад страхування фінансових ризиків необхідно враховувати, що «поняття» означає певний об'єкт або найбільш істотну його властивість, а «категорія» – це найбільш загальне поняття, що відображає сутність реально існуючого явища та проявляється в певних відносинах [1].

У процесі дослідження необхідно розкрити теоретико-прикладні засади фінансового страхування, тому доцільно розглянути особливості понятійно-категоріального апарату, який використовується в процесі його здійснення.

Отже, фінансове страхування – це багатогранна фінансова категорія, яка поєднує такі фінансові поняття, як страхування та фінансові ризики. Для характеристики категорії «страхування» використовуються, як правило, звичні підходи, проте щодо категорії «фінансові ризики» та їх складу серед вчених існують різні за змістом визначення. При визначенні сутності категорій «фінансове страхування» та «страхування фінансових ризиків» існує неузгодженість підходів, яка викликана різним баченням класифікації ризиків фінансових операцій, а це створює суттєві проблеми при формуванні теоретико-прикладних засад у цій сфері. Така ситуація пояснюється тим, що страхування фінансових ризиків почало використовуватись тільки в умовах ринкової економіки й на національному страховому ринку з'явилося тільки на початку 90-х років.

Фінансові ризики, незалежно від їх конкретного походження та характеру ризикогенного середовища, є безпосереднім наслідком фінансових відносин і фінансових операцій. Характер прояву фінансових ризиків залежить від особливостей проведення фінансової діяльності [7, с. 80].

Таким чином, відносини, які утворюються при проведенні фінансових операцій, що здійснюються на фінансовому ринку, першочергово включаються до складу тих, які вимагають страхового захисту.

У Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансові послуги визначаються як операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – за рахунок залучення від інших осіб фінансових активів з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів» [6].

До складу фінансових послуг за зазначеним Законом належать:

- 1) випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та/або їх обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення розрахунків;
- 2) довірче управління фінансовими активами;
- 3) діяльність з обміну валют;

4) залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення;

5) фінансовий лізинг;

6) надання коштів у позику, в тому числі на умовах фінансового кредиту;

7) надання гарантій та поручительств;

8) переказ грошей;

9) послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення;

10) професійна діяльність на ринку цінних паперів, що підлягає ліцензуванню;

11) факторинг;

12) управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю;

13) операції з іпотечними активами з метою емісії іпотечних цінних паперів;

14) банківські та інші фінансові послуги, що надаються відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» [6].

Наведений перелік свідчить, що послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення включаються до класифікації видів фінансових послуг. Тому поняття «страхування фінансових ризиків» є особливим і передбачає застосування фінансового інструмента – страхування для забезпечення теж фінансових відносин. Отже, фінансове страхування – це фінансові відносини у квадраті.

Однак не всі фінансові операції можна застрахувати, тому що велика кількість із них є «спекулятивними» за природою, а значить у результаті їх проведення можливі не тільки збитки, а і прибутки. У такому випадку, це вже буде «спекулятивний» ризик, а при реалізації «чистого» ризику настають тільки збитки та втрати доходу. Фінансовим страхуванням покриваються лише «чисті» фінансові ризики.

На фінансовому ринку здійснюється багато фінансових операцій, які здійснюються для отримання доходу, але при цьому для забезпечення деяких з них використовується страхування. Таким прикладом є операції з надання кредитів, які здійснюються банківськими установами для одержання доходу. Однак вважається, що такі операції підлягають страховому захисту, оскільки дохід від їх проведення коливається у чітко визначених межах, а можливий збиток може перевищити навіть запланований дохід. Такий підхід може бути використаний і для пояснення страхування інвестиційних ризиків. Результатом здійснення валютних і процентних операцій також можуть бути не тільки прибутки, а і значні збитки, проте, ризики, які їх супроводжують як правило не забезпечуються за допомогою страхового захисту. Також необхідно враховувати, що фінансові відносини та ризики, які їх супроводжують, виникають і при здійсненні фінансових операцій підприємствами різних сфер економіки. Для забезпечення цих ризиків теж застосовується страховий захист. Отже, фінансове страхування використовується не тільки на фінансовому ринку, а і в реальному секторі економіки.

Відповідно до Закону України «Про страхування» (ст. 6) встановлюються види страхових послуг, які відносяться до фінансового страхування, а саме:

<...> 16) страхування кредитів (у тому числі відповідальності позичальника за неповернення кредиту);

17) страхування інвестицій;

18) страхування фінансових ризиків;

20) страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій; <...> [5].

Види фінансового страхування, визначені законодавством, створюють багато питань стосовно їх переліку та змісту, а також призводять до формулювання таких проблем:

- відповідно класифікації, страхування фінансових ризиків входить до фінансового страхування, тому необхідно по іншому визначити цей вид убезпечення або узагальнений перелік фінансових ризиків;

- з представленого переліку фінансового страхування складається враження, що фінансовими ризиками, є тільки ті, що належать до 18 пункту ст. 6 Закону України «Про страхування», а пункти 16, 17, 20 не мають фінансового характеру, попри те, що це важливі фінансові категорії;

- найвірогідніше при затвердженні добровільних видів страхування в законі «Про страхування» припустились помилки і це створює умови для висловлювання різних думок з цього приводу.

Отже, Закон України «Про страхування» використовується з недоліками щодо класифікації фінансового страхування, а це породжує різні його визначення та переліки ризиків фінансового характеру як в науково-дослідних роботах, так і в навчальних посібниках. Тому за основу необхідно взяти нормативні документи на яких базується Європейське страхування, порівняти їх з вітчизняним та визначити недоліки, а також знайти відповіді на наявні невідповідності та проблеми.

Здебільшого науковці вважають, що «фінансове страхування» необхідно називати «фінансово-кредитним страхуванням». Це ґрунтується на тому, що в результаті дії фінансово-кредитних ризиків відбувається втрата фінансових активів і кредитні ризики вважаються найбільш розповсюдженими.

Тому під страхуванням фінансово-кредитних ризиків розуміють механізм, мета якого захистити майнові інтереси страхувальника, що не суперечать законодавству України та пов'язані з можливими збитками в наслідок невиконання (неналежного виконання) контрагентами своїх зобов'язань за укладеними договорами [15, с. 238].

Також є науковці, які виділяють окремо кредитне страхування та фінансове страхування.

До кредитного страхування належать:

- страхування споживчих кредитів;
- страхування фінансових кредитів;
- страхування товарних кредитів;
- страхування кредитів, виданих під заставу;
- страхування виданих та прийнятих гарантій (поручительств).

Фінансове страхування – це комплекс видів послуг по страхуванню фінансових ризиків, які зобов'язують страхову компанію виплатити страхове відшкодування в розмірі повної або часткової компенсації втрачених доходів (додаткових витрат) страхувальнику. У цьому випадку до фінансового страхування належать:

- страхування від утрат прибутку;
- страхування на випадок зниження обумовленого рівня рентабельності;
- страхування ризику засновника;
- страхування біржових ризиків;

- страхування коштів та/або банківських металів, вкладених на депозитне зберігання;
- страхування відсотків від коштів та/або банківських металів, вкладених на депозитне зберігання;
- страхування інвестиційних ризиків [4].

Страхування фінансових ризиків також включається і до підприємницько-го страхування в межах галузі майнового страхування і за змістом є страхуванням втрат прибутку чи недоотримання доходу внаслідок різних обставин, а страхування кредитних ризиків виокремлюється як забезпечення банківських ризиків. Страховими випадками при страхуванні фінансових ризиків підприємства виділяються такі: недоотримання умов і строків виконання контрагентом клієнта фінансових зобов'язань; неналежне виконання (невиконання) контрагентом клієнта договірних зобов'язань внаслідок стихійного лиха на місці виконання зобов'язань, банкрутства контрагента, протиправних дій третіх осіб; недоотримання контрагентом клієнта строків установки й налагодження машин, устаткування; зупинка виробництва чи зменшення обсягів виробництва в результаті обумовлених у договорі випадків [16].

Деякі науковці вважають, що страхування фінансових ризиків збігається зі страхуванням кредитних ризиків, тому що кредитні ризики займають переважну частину фінансових ризиків.

Отже, використовуються різноманітні підходи до типізації видів фінансового страхування, а науковці надають різну характеристику підходам до їх класифікації. Різноманітність у підходах до визначення сутності та змісту фінансового страхування та неоднозначність у класифікації фінансових ризиків на законодавчому рівні викликає суперечки та є підґрунтям для помилкових суджень щодо їх забезпечення.

Після затвердження Розпорядження Нацкомфінпослуг № 565 від 09.07.2010 р. «Про затвердження Характеристики та класифікаційних ознак видів добровільного страхування» теж не була вирішена проблема класифікації та упорядкування видів фінансового страхування.

Це Розпорядження є важливою складовою теоретико-прикладних основ страхування фінансових ризиків, оскільки надає характеристику кожному виду з добровільних видів страхових послуг, проте неузгодженість у типологізації фінансового страхування залишилось.

Згідно з Розпорядженням Нацкомфінпослуг до видів страхування фінансових ризиків належать:

<...> 3.16 страхування кредитів (у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту) передбачає обов'язок страховика здійснити виплату збитку, понесеного кредитором внаслідок непогашення або неповного погашення позичальником суми кредиту та/або відсотків за кредит у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням позичальником своїх зобов'язань;

3.17 страхування інвестицій. Даний вид страхування передбачає обов'язок страховика здійснити виплату страхового відшкодування страхувальнику збитку, понесеного ним при здійсненні інвестиційної діяльності внаслідок втрати інвестицій або їх частини, неотримання інвестиційного доходу з причин, визначених у договорі страхування.

3.18 страхування фінансових ризиків передбачає обов'язок страховика за встановлену плату здійснити виплату збитку, понесеного ним внаслідок:

- перерви в господарській діяльності;
- порушення договірних зобов'язань (невиконання або неналежне виконання контрагентом договірних зобов'язань перед страхувальником).

Умови страхування фінансових ризиків можуть також передбачати страхування на випадок завдання збитку страхувальнику, внаслідок:

- припинення права власності на майно;
- неможливості здійснення подорожі з причин, визначених у правилах та договорі страхування, непередбачених фінансових витрат;
- фінансових збитків, пов'язаних із ризиками здійснення операцій з використанням платіжних карток <...>.

3.20 страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій передбачає обов'язок страховика за встановлену договором страхування плату здійснити виплату страхового відшкодування:

- кредитору, збитку, понесеного ним у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням гарантом (поручителем) своїх зобов'язань в обсязі та в строки, що визначені в його гарантії або договорі поруки, внаслідок обставин, визначених у правилах та договорі страхування;

- гаранту (поручителю), збитку, понесеного ними у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням позичальником своїх зобов'язань в обсязі та в строки, що визначені в договорі страхування <...> [11].

Таким чином, враховуючи зміст затвердженого Розпорядження, до страхування фінансових ризиків включені види фінансових ризиків, які не увійшли до трьох інших видів страхових послуг фінансового страхування, а значить проблема його типологізації є актуальною та потребує розв'язання.

Вчені також висловлюють думку, що така неузгодженість утворилась у результаті не зовсім точного перекладу першоджерела, а саме класифікації ризиків, яка була затверджена 24 липня 1973 р. в рамках Першої Директиви Ради Європейського Співтовариства. Запропонована класифікація ризиків за визначеними групами була рекомендована законодавчим органам країн, які є членами ЄС. Припускається, що саме ця Директива стала базовим документом у процесі створення законодавчих актів, за допомогою яких здійснюється регулювання страхового ринку України [7].

У 2009 р. Європейським Парламентом і Радою було введено в дію нову Директиву 2009/138/ЄС Solvency II, проте перелік видів страхових ризиків за якими здійснюється організація страхового захисту, іншого ніж страхування життя, не змінився. Тому необхідно розглянути діючу в ЄС класифікацію страхування та порівняти з вітчизняним законодавством.

Директива ЄС містить перелік видів страхових послуг за відповідними класами, серед яких виділяється ті, що належать до фінансової сфери, а саме

<...> 14. Кредит:

- неплатоспроможність (загальна);
- експортний кредит;

- кредит з погашенням у розстрочку;
- іпотеки;
- сільськогосподарський кредит.

15. Поручка:

- поручка (пряма);— поручка (непряма).

16. Різні фінансові збитки:

- ризики безробіття;
- недостатність доходу (загальна);
- погана погода; — втрата прибутків;
- тривалі загальні витрати;
- непередбачувані торгові витрати;
- втрата ринкової вартості;
- втрата ренти або зниження прибутку;
- інші непрямі торгові збитки;
- інші фінансові збитки не пов'язані з торгівлею;
- інші форми фінансових збитків <...> [4].

Із наведеного переліку можна зробити висновок, що крім ризиків основних фінансових інструментів, страховому захисту підлягає і група ризиків під назвою «різні фінансові збитки». При використанні такого підходу до класифікації не виникає непорозумінь і неузгодженості.

Отже, у процесі вирішення проблеми класифікації фінансового страхування на національному страховому ринку необхідно використати міжнародний досвід та внести відповідні зміни. У ст. 6 Закону України «Про страхування» необхідно внести зміни у назву одного з видів фінансового страхування та викласти їх у такій редакції:

<...> 16) страхування кредитів (у т. ч. відповідальність позичальника за непогашення кредиту);

17) страхування інвестицій;

18) страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій;

20) страхування різних фінансових збитків <...>.

Також необхідно внести зміни до Розпорядження Нацкомфінпослуг №565, яке містить характеристику та роз'яснення щодо кожного з видів страхування, а значить і до видів фінансового страхування, а саме страхування *різних фінансових збитків* (таблиця 1.6).

Отже, в процесі формування теоретико-прикладних засад страхування фінансових ризиків в умовах нестаціонарної економіки необхідно вирішити всі суперечливі питання та застосовувати науково обґрунтовані підходи до вдосконалення понятійно-категоріального апарату фінансового страхування.

В умовах нестаціонарної економіки вимоги до реалізації фінансових операцій та послуг фінансового страхування значно зростають, тому передбачається поступове його вдосконалення та розвиток. Лише з таким підходом до реалізації страхування фінансових ризиків забезпечується належний рівень розвитку національного фінансового ринку.

*Види страхування фінансових ризиків у результаті внесення змін
у класифікацію*

Страхування фінансових ризиків	
Страхування кредитів (у т. ч. відповідальність позичальника за непогашення кредиту)	<ul style="list-style-type: none"> – страхування кредиту та/або нарахованих за ним відсотків; – страхування відповідальності страхувальника (позичальника) за непогашення кредиту та/або нарахованих за ним відсотків.
Страхування інвестицій	<ul style="list-style-type: none"> – страхування інвестицій або їх частини; – страхування неотримання інвестиційного доходу.
Страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій	<ul style="list-style-type: none"> – страхування виданих гарантій (порук); – страхування прийнятих гарантій (порук).
Страхування різних фінансових збитків	<ul style="list-style-type: none"> – страхування збитків внаслідок перерви в господарській діяльності; – страхування збитків внаслідок порушення договірних зобов'язань (невиконання або неналежне виконання контрагентом договірних зобов'язань перед страхувальником); – страхування збитків внаслідок припинення права власності на майно; – страхування збитків внаслідок неможливості здійснення подорожі (поїздки); – страхування непередбачених фінансових витрат [за винятком судових витрат та збитків, пов'язаних із втратою багажу під час подорожі (поїздки)]; – страхування фінансових збитків, пов'язаних із ризиками здійснення операцій із використанням платіжних карток.

Фінансове страхування є суперечливою частиною страхового ринку, оскільки існують певні суперечності та непорозуміння в процесі формування понятійно-категоріальних засад страхування фінансових ризиків.

Внесення певних змін до законодавства дозволить не звужувати дуже широке поняття «страхування фінансових ризиків», а і воно може включати цілий перелік видів страхування фінансових операцій, а не тільки бути окремим видом страхових послуг.

В умовах транзитивної економіки та розширення інтеграції з країнами ЄС важливо переглянути та вдосконалити поняття та категорії фінансового страхування відповідно до міжнародних стандартів. Такий підхід сприятиме гармонізації національного страхового законодавства з європейським та надасть можливість зіставляти показники національного страхового ринку та європейського. Для того щоб виключити всі непорозуміння ст. 6 Закону України «Про страхування» необхідно доповнити види страхових послуг їх характеристикою з Розпорядження Нацкомфінпослуг.

Удосконалення теоретико-прикладних основ фінансового страхування за рахунок змін у класифікації страхових послуг, що є важливою умовою виникнення страхової довіри та стрімкому розвитку страхування фінансових ризиків.

Використаємо запропонований підхід у процесі аналізу сучасного стану страхування фінансових ризиків і розглянемо більш детально склад та структуру видів страхування фінансових ризиків (таблиці 1.7, 1.8).

Таблиця 1.7

Динаміка чистих страхових премій за видами страхування фінансових ризиків
млн грн

Вид страхування	Рік				Темп зростання, %			Питома вага, %			
	2015	2016	2017	2018	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2015	2016	2017	2018
Страхування кредитів (зокрема відповідальності позичальника за непогашення кредиту)	200,23	505,75	334,73	577,2	252,6	66,2	172,4	8,4	20,3	15,5	25,6
Страхування інвестицій	0,020	0,024	0,014	0,017	120,0	58,3	121,4	-	-	-	-
Страхування фінансових ризиків (страхування різних фінансових збитків)	2172,9	1985,4	1829,6	1663,7	91,4	92,2	90,9	91,6	79,7	84,5	73,8
Страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій	0	0,106	0,816	14,0	-	769,8	1716	-	-	-	0,6
Усього за страхуванням фінансових ризиків	2373,15	2491,28	2165,16	2254,9	105,0	86,9	104,1	100	100	100	100

Джерело: Консолідовані дані / Нацкомфінпослуг. URL: <https://nfp.gov.ua/content/konsolidovani-zvitni-dani.htm>.

У 2015 р., порівняно з 2014 р., спостерігається зменшення чистих страхових внесків по страхуванню кредитів на 188,0 млн грн, що складає 48,4 %. Така ситуація зумовлена несприятливими подіями як у політичному, так і в економічному житті України, що призвело до зменшення кількості кредитів, які видавали банки в період 2014–2015 рр. Проте у 2016 р. ситуація суттєво змінилась і чисті страхові внески зросли на 305,5 млн грн, а приріст у результаті склав 152,6 %. Після незначного зменшення обсягу чистих страхових премій по страхуванню кредитів у 2017 р., спостерігається їх збільшення на 72,4 % у 2018 р. Аналіз структури чистих страхових внесків свідчить про те, що питома вага внесків по страхуванню кредитів у загальній їх сумі складає від 8,4 % у 2015 р. до 25,6 % у 2018 р.

Чисті страхові внески по страхуванню інвестицій з кожним роком поступово збільшуються і у 2015 р. вони зросли на 100% порівняно з 2014 р., а у 2016 р. вони зросли ще на 20%, і після незначного зменшення у 2017 р., спостерігається зростання на 21,4% у 2018 р. Не дивлячись на те, що це зростання частково спричинене збільшенням інфляції, воно свідчить про позитивну тенденцію на страховому та інвестиційному ринку України.

По страхуванню різних фінансових збитків ситуація складається навпаки: у 2015 р. сума чистих страхових внесків зросла на 7,6% порівняно з 2014 р., а у 2016 р. і 2017 р. ця сума зменшилась на 8,6% і 7,8% відповідно. Питома вага

чистих страхових внесків по страхуванню різних фінансових збитків за досліджуваний період змінювалась від 79,7 % у 2016 р. до 91,6 % у 2015 р., а у 2018 р. становить 73,8 %.

Таблиця 1.8

Динаміка чистих страхових виплат за видами страхування фінансових ризиків
млн грн

Вид страхування	Рік				Темп зростання, %			Питома вага, %			
	2015	2016	2017	2018	2016/2015	2017/2016	2018/2017	2015	2016	2017	2018
Страхування кредитів (зокрема відповідальності позичальника за непогашення кредиту)	302,60	1101,74	261,33	78,0	364,1	23,7	29,8	19,4	57,3	12,7	5,3
Страхування інвестицій	0,00	0,00	0,0	0,0	-	-	-	-	-	-	-
Страхування різних фінансових збитків	1257,3	822,75	1803,6	1393,5	65,4	219,2	77,3	80,6	42,7	87,3	94,7
Страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій	0,00	0,00	0,0	0,0	-	-	-	-	-	-	-
Усього за страхуванням фінансових ризиків	1559,9	1924,49	2064,93	1471,5	123,4	107,3	71,3	100	100	100	100

Джерело: Консолідовані дані / Нацкомфінпослуг. URL: <https://nfp.gov.ua/content/konsolidovani-zvitni-dani.htm>.

Надходження чистих страхових внесків по страхуванню виданих гарантій та прийнятих гарантій мають позитивне значення починаючи з 2016 р. і у 2017 р. вони збільшились на 669,8 %, але в абсолютному значенні це незначні суми, у 2018 р. також зростання продовжується.

Отже, аналіз динаміки чистих страхових внесків за видами страхування фінансових ризиків свідчить, що домінуючим видом на вітчизняному страховому ринку є страхування різних фінансових збитків.

У процесі аналізу чистих страхових виплат за видами страхування фінансових ризиків переважають виплати по страхуванню різних фінансових збитків, питома вага яких коливається від 41 % у 2014 р. до 87,3 % у 2017 р. та 94,7 % у 2018 р., тоді як питома вага страхування кредитів зменшилась від 57,3 % у 2016 р. до 5,3 % у 2018 р.

Темпи зростання виплат по страхуванню кредитів знижуються, і у 2017 р. суми виплат зменшились на 76,3 %, а у 2018 р. на 71,2 %.

Темпи зростання виплат по страхуванню різних фінансових збитків у 2014 р. становили 3019,54 %, а після зменшення на 34,6 % у 2016 р., обсяги страхових виплат зросли на 119,2 %, а у 2018 р. спостерігається зменшення на 22,7 %.

У процесі аналізу страхування фінансових ризиків в умовах нестаціонарної економіки необхідно також розглянути відносний показник – рівень страхових виплат (таблиця 1.9).

Таблиця 1.9

Рівень чистих страхових виплат за видами страхування фінансових ризиків, %

Вид страхування	Рік			
	2015	2016	2017	2018
Страхування кредитів (зокрема відповідальності позичальника за непогашення кредиту)	151,1	218,0	78,0	13,5
Страхування інвестицій	0,00	0,00	0,00	0,00
Страхування різних фінансових збитків	58,0	41,4	99,0	83,8
Страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій	0,00	0,00	0,00	0,00
Усього за страхуванням фінансових ризиків	65,7	77,2	95,4	65,3

Джерело: Консолідовані дані / Нацкомфінпослуг. URL: <https://nfp.gov.ua/content/konsolidovani-zvitni-dani.htm>.

Незважаючи на нестабільну динаміку надходження страхових премій та здійснення страхових виплат аналіз рівня чистих страхових виплат за видами страхування фінансових ризиків має високе значення. Так по страхуванню кредитів (у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту) у 2015 р. та у 2016 р. чисті страхові виплати навіть перевищують чисті страхові премії, тому рівень чистих страхових виплат становить 151,1 та 218 % відповідно, а у 2017 р. рівень страхових виплат склав 78 %. За страхуванням різних фінансових збитків рівень страхових виплат у 2015 р. та у 2016 р. становив 58 та 41,4 % відповідно, а у 2017 р. збільшився до 99 %, а у 2018 р. становив 83,8 %. У середньому за видами страхування фінансових ризиків рівень страхових виплат становив 65,3 % у 2018 р. Такі показники не характерні для інших видів страхування та суттєво перевищують показники рівня страхових виплат на страховому ринку України.

У результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1) на рівні правового законодавства існує суперечність у класифікації страхування фінансових ризиків, яке суттєво стримує його вдосконалення та розвиток. Для виправлення такої ситуації необхідно змінити назву страхової послуги «страхування фінансових ризиків» у переліку добровільних видів страхування на «страхування різних фінансових збитків»;

2) незважаючи на те, що страхування фінансових ризиків займає значну частку в майновому страхуванні, яке є домінуючою частиною страхового ринку, воно вважається нерозвиненим і схемним. Це підтверджується тим, що складова страхування фінансових ризиків – «страхування різних фінансових збитків» характеризується нестабільністю та нерівномірністю розвитку, а також найбільшим рівнем страхових виплат у порівнянні з іншими видами страхових послуг. Тобто види страхових послуг, які відносяться до страхування фінансових ризиків можуть використовуватись для схемних операцій. Це зумовлено як непорозумінням і неточністю в існуючій класифікації видів страхування фінансових ризиків, так і недостатнім розвитком фінансового ринку;

3) серед видів страхових послуг, які відносяться до страхування фінансових ризиків найбільша частка страхових премій до 90 % і страхових виплат до 80 % припадає саме на найбільш суперечливий вид страхових послуг – «страхування різних фінансових збитків», що вимагає подальшого вдосконалення теоретичних і практичних засад його здійснення.

Список використаних джерел

1. Башнянин Г. І., Лазур П. Ю., Медведєв В. С. Політична економія: підручник. Ч.1: Загальна економічна теорія; Ч.2: Спеціальна економічна теорія. Київ: Ніка-Центр; Ельга, 2002. 527 с. URL: <https://buklib.net/books/22861>.
2. Бондаренко Є. К. Сутність страхування фінансових ризиків та його особливості в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 18, ч. 1. С. 150–153.
3. Ваніна Д. А. Деякі аспекти страхування фінансових ризиків в Україні. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*. 2015. № 1(71). С. 183–187.
4. Говорушко Т. А. Страхові послуги: підручник. Київ: Центр початкової літератури. 2011. 376 с.
5. Директива 2009/138/ЄС Solvency II Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 р. URL: https://ufu.org.ua/files/zakon/EU/Solvency%20II_ukr.doc.
6. Інформація про стан та розвиток страхового ринку України / Нацкомфінпослуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>.
7. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків: монографія. Тернопіль: Економічна думка, Карт-блеш, 2002. 570 с.
8. Консолідовані дані / Нацкомфінпослуг. URL: <https://nfp.gov.ua/content/konsolidovani-zvitni-dani.htm>
9. Корват О. В. Управління страхуванням фінансових ризиків в умовах економічної нестабільності. *Східна Європа: Економіка, Бізнес та Управління*. 2016. Вип. 5 (05). С. 303–310.
10. Панченко О. Понятійно-категоріальні засади страхування фінансових ризиків. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 2 (18). С. 236–244.
11. Про затвердження Характеристики та класифікаційних ознак видів добровільного страхування: Розпорядження Нацкомфінпослуг № 565. . URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1119-10>.
12. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0>.
13. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 15.01.2015 № 123-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
14. Романенко О. Р., Огородник С. Я., Зязюн М. С., Славкова А. А. Фінанси: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2003. 387 с.
15. Страхові послуги: підручник / кер. авт. кол. й наук. ред. проф. С. С. Осадець і доц. Т. М. Артюх. Київ: КНЕУ, 2007. 464 с.
16. Яворська Т. В. Страхові послуги: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 350 с.
17. Panchenko O. Current status of financial risks insurance in Ukraine. *International Journal of New Economics and Social Sciences (IJONESS)*. International Institute of Innovativeness «Science-Education-Development». Warszawa, 2018. № 2 (8). С. 109–119.